

WERKBOEK *Het goede leven @ de vrije markt*

Plato en Aristoteles. Fragment van *Scuola di Atene*, fresco van de Italiaanse renaissancekunstschilder Rafaël.

WERKBOEK

Het goede leven & de vrije markt

Bart van Beek | Jasper Beckeringh | Peter-Paul Chaudron
Aline d'Haese | Suzan ten Heuw | Mirjam Jorink
Dirk Oosthoek | Koen Oosthoek | Daniel Schotanus
Angela de Wit

Met medewerking van

Jelle van Baardewijk | Govert Buijs | Ilse Oosterlaken | Ad Verbrugge

LEMNISCAAT

Hannah Arendt.

De komende maanden werken jullie met elkaar en met je docent aan de voorbereiding van het centrale examen filosofie dat in mei wordt afgenomen. Daar ben je in zekere zin al op voorbereid in de afgelopen jaren door te filosoferen over de mens, ethiek, sociale filosofie, kunst, kennis, metafysica, logica en wetenschap. Bij het centrale examen staat het thema van de vrije markt en het goede leven centraal. Een thema uit het domein ethiek, maar wel zo breed van opzet dat er behalve cultuurfilosofische zeker ook antropologische en sociaal-filosofische invalshoeken aan bod komen. Het denken over het goede leven veronderstelt immers ook een denkwijze over wie wij zijn als mensen en de manier waarop mensen met elkaar (zouden moeten) samenleven.

Voor het centrale examen is door de filosofen Jelle van Baardewijk, Govert Buijs en Ad Verbrugge een boek geschreven met de titel *Het goede leven en de vrije markt*. De primaire (oorspronkelijke) teksten achter in het examenboek zijn geschreven door toonaangevende filosofen uit heden en verleden, zoals Aristoteles, Adam Smith, Hannah Arendt en Martha Nussbaum. Het examenboek zelf heeft een forse omvang, maar niet alles in het boek is leerstof voor het examen. Geen probleem, je bent vast ook bij andere vakken gewend dat er hoofdstukken of delen van hoofdstukken van een lesmethode niet worden behandeld.

Om je te helpen bij het doorwerken van het examenboek hebben wij – docenten filosofie uit alle windrichtingen van Nederland – dit werkboek samengesteld. Van ieder hoofdstuk tref je een inleidende tekst aan, vragen bij de eindtermen, verdiepingsopdrachten, essayopdrachten en vaak ook stellingen voor debatten, kijkopdrachten en gedachte-experimenten. Bovendien tref je verwijzingen aan

naar teksten, filmpjes en opdrachten op <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-inleiding>, een website die speciaal voor dit examenthema is ontworpen. We hopen dat dit werkboek veel nut heeft bij de voorbereiding van het examen en dat je er bovendien veel (denk)plezier aan zult beleven. Het onderwerp raakt immers jouw persoonlijke leven, de maatschappelijke orde waarin je leeft, het systeem van productie en consumptie waar je – of je dat wilt of niet – deel van uitmaakt.

Wat versta jijzelf onder een ‘goed leven’, welke rol speelt jouw lichamelijke daarin, wat betekenen andere mensen, maatschappelijke instituties en de natuur voor jou? Welke waarden vind jij belangrijk, wat wil jij bereiken in je leven, wat geeft jouw leven zin? Als docenten vinden wij het belangrijk dat je aan het einde van de rit (het examen) beseft meer te hebben gedaan dan een ‘teaching to the test’, namelijk dat je door de lessen ook tot verrijkende en persoonlijke inzichten bent gekomen. Wij hopen dat dit werkboek daaraan een bijdrage zal leveren. Veel succes!

Martha Nussbaum

HOOFDSTUK 1

De vrije markt en het goede leven in meervoud: vijf dimensies

I. Inleidende tekst

Sinds mensenheugenis is er nagedacht over wat een goed leven precies inhoudt. Waarschijnlijk heb je daar zelf ook al eens over nagedacht: wat is dat, een goed leven? Of: heb je alleen maar een goed leven als je veel materiële zaken hebt? Met andere woorden: de mens denkt na over zichzelf en de omstandigheden waarin hij zich bevindt. Dat heeft te maken met het feit dat de mens zich tot zichzelf-in-de-wereld verhoudt. Daarbij zijn symbolische vormen, zoals religie en kunst, belangrijk. Minstens even belangrijk is de manier van uitwisseling van diensten tussen bijvoorbeeld landen en mensen: de zogenaamde vrije markt. In dit hoofdstuk wordt nagegaan wat die vrije markt precies inhoudt, hoe wij deze als mensen ervaren en welke kritische vragen de filosofie hierover stelt. Ook wordt een eerste visie op het goede leven behandeld om ten slotte de vijf belangrijke dimensies van het goede leven uit te werken: relaties, instituties, lichaam, natuur en zin.

II. Vragen en opdrachten bij de eindtermen

BIJ EINDTERM 4 (HOOFDSTUK 1.1 T/M 1.4; BLZ. 25 T/M 39)

1. Leg uit wat het betekent dat de mens zich tot zichzelf-in-de-wereld verhoudt.
2. Wat bedoelt Socrates wanneer hij beweert dat ‘een leven zichzelf kritisch moet onderzoeken’? Ga om deze vraag te beantwoorden naar de website <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfst1> en bekijk het filmpje ‘The Examined Life’ waarin Mitch Green onderzoekt op welke manieren je de

uitspraak van Socrates kunt begrijpen. Beargumenteer welke manier van begrijpen van deze uitspraak jou het meest aanspreekt.

3. Waarom is de mens een ‘animal symbolicum’ volgens Cassirer en in welk opzicht onderscheidt de mens zich hierrmee van het dier?
4. a. Hoe komt Nietzsche ertoe de mens te karakteriseren als een ‘niet-vastgesteld dier’ en wat is de betekenis daarvan?
b. Welke taak heeft de Übermensch volgens Nietzsche?
5. Wat is jouw visie op het goede leven? Neem hierover een beargumenteerd standpunt in en ga daarbij in op de bewering dat ‘de mens zich tot zichzelf-in- de-wereld verhoudt’, de aanname van Socrates dat ‘een leven zichzelf kritisch moet onderzoeken’, het onderscheid tussen mens en dier bij Cassirer en de opvatting van Nietzsche van de mens als niet-vastgesteld dier.

BIJ EINDTERM 5 (HOOFDSTUK 1.3 T/M 1.4; BLZ. 39 T/M 49)

1. Wat is het BNP en hoe kan dit criterium ingezet worden om het goede leven te meten?
2. Welke kritiek heeft Nussbaum op het hanteren van dit criterium? Bekijk daartoe het filmpje ‘Creating Capabilities’ via de website <https://www.moralmarkets.org/nl/2019/de-vrije-markt-en-het-goede-leven-in-meervoud/> waarin Martha Nussbaum zelf haar kritiek toelicht. Je kunt dit filmpje ook gebruiken bij het beantwoorden van vraag 3.
3. a. Wat verstaat Nussbaum onder capabilities?
b. Maak een lijstje van de tien capabilities en beschrijf kort wat ze inhouden.
c. Wat is het voordeel van deze capabilities om het goede leven te meten?
4. Vergelijk de 10 capabilities van Nussbaum met de 5 dimensies van het goede leven die in hoofdstuk 1.4 aan de orde komen. Wat zijn de verschillen en de overeenkomsten?
5. Hoe wordt de organisatie Participate geïnspireerd door de capability benadering van Nussbaum? Bekijk het filmpje op

de website <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfst1> en vat je bevindingen zo helder mogelijk samen.

6. Wat is jouw mening over de meetbaarheid van het goede leven? Neem hierover een beargumenteerd standpunt in, geef aan wat je verstaat onder het goede leven en ga kritisch in op het criterium van het BNP, de capabilities approach van Nussbaum en de opvatting over de vijf dimensies van het goede leven.

III. Verdiepingsopdracht

Hieronder tref je het verhaal aan van Tony Chocolonely. Tip: gebruik bij de vragen de website www.tonyschocolonely.com

Tony's route naar 100% slaafvrije chocolade

Samen maken we 100% slaafvrij de norm in chocolade. Niet alleen in onze chocolade, nee, in alle chocolade wereldwijd. Om dit voor elkaar te krijgen hebben we een routekaart opgesteld. Dit zijn onze doelen op de lange termijn, waarin we elk jaar stappen zetten (groot en klein). Onze routekaart bestaat uit drie pijlers: We vinden 't belangrijk dat 'r bewustwording is bij de cacaoboeren en dat mensen in cacaogemeenschappen inzien wat wel en niet is toegestaan. Zo kunnen kinderen na school meehelpen op 't land en leren hoe cacao verbouwd wordt, maar is 't voor boeren duidelijk waar de grens ligt en wat de consequenties zijn van te zwaar werk voor kinderen. Ook is 't belangrijk dat coöperaties strijden tegen kinderarbeid. We willen alle chocofans bewust maken van de ongelijkheid in de cacaosector. Als winkels én chocofans eisen stellen en actief vragen naar eerlijke chocolade, nemen chocoladebedrijven eerder hun verantwoordelijkheid om dat te volgen. Chocofans weten dus hoe 't zit en kunnen meedoen in onze missie om samen de industrie in beweging te zetten. Wij geven het voorbeeld en laten zien dat chocolade maken anders kan, zodat iedereen in onze keten blij wordt van chocolade.

Hiervoor moeten we commercieel succesvol chocolade maken zonder slaavernij en uitbuiting. We investeren in langetermijnsamenwerkingen met de cacaoboeren, maken betere prijsafspraken en trainen cacaoboeren om hun oogstopbrengsten en hun organisatie te verbeteren, zodat de boeren 'n leefbaar inkomen kunnen bereiken. We maken chocolade van traceerbare cacao. We inspireren andere belangrijke spelers om in actie te komen en zijn actief op zoek naar partners die ons model willen volgen. Hiervoor laten we zien welke impact we maken, delen we onze lessen en staat onze deur altijd open voor 'n goed gesprek. Maar we kijken altijd kritisch naar onszelf en gaan continu na waar we meer impact kunnen maken. Hierbij volgen we ook graag 't goede voorbeeld van anderen, zoals met het CLMRS. We verhogen ook de druk op de industrie door 't gesprek aan te gaan met de politiek, ngo's en wetenschap, zodat de industrie uiteindelijk werkt volgens Tony's recept voor slaafvrije cacao.

De oorspronkelijke belofte van het chocolademerkt was 100 procent slaafvrij. In de loop van de jaren bleek het echter niet mogelijk te zijn om volledig slaafvrij te produceren, waarop de leus werd gewijzigd in op weg naar 100 procent slaafvrij. De oorzaak hiervan was dat de cacao-brancher hardnekkig bleek. Oprichter Van de Keuken was dan ook erg somber bij het 10-jarig bestaan van het merk. Hij stelde in een documentaire over het merk: 'We hebben veel te weinig teweeggebracht. Er komt niets terecht van het uitbannen van slaavernij. Het is de afgelopen tien jaar zelfs erger geworden.' Uit onderzoek in 2015 in Ghana en Ivoorkust bleken meer dan twee miljoen kinderen mee te werken aan de cacao-productie, de meesten gedwongen.

VRAGEN

1. Leg uit dat Nietzsche de oprichter van Tony Chocolonely zowel als ziek (of niet-vestiged) dier als als een Übermensch zou karakteriseren.
2. Licht de vijf dimensies van het goede leven (zoals die zijn beschreven op de pagina's 44 t/m 47 van het examenboek) toe vanuit het perspectief van:
 - a. de kindslaaf die meewerkt aan de productie.
 - b. de oprichter van Tony Chocolonely.

3. Beargumenteer of de vrije markt als economisch principe geslaagd is aan de hand van het verhaal van Tony Chocolonely.

IV. Essayopdracht

In zijn boek *De utopie van de vrije markt* ontmaskert Hans Achterhuis de ideologie van het neoliberalisme tegen de achtergrond van de kredietcrisis. Het neoliberalisme bleek al even utopisch als het communisme. Tijdens de kredietcrisis gaf voormalig topbankier Alan Greenspan openlijk toe dat er blijkbaar ‘een fout’ zat in zijn diepe overtuiging dat vrije markten geen nood hadden aan regulering. Hij was teleurgesteld over de ontdekking dat het neoliberalisme tekortschoot. Deze spijtbetuiging van Greenspan vormde de achtergrond voor het boek van Hans Achterhuis. Voor Greenspan was de vrije markt niet alleen een ideologische overtuiging, maar ook een regelrechte utopie.

OPDRACHT

Ga op internet op zoek naar informatie over het neoliberalisme. Je kunt onder meer gebruik maken van de filmpjes en links op <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfst1>. Beargumenteer in een essay (van maximaal 600 woorden) of de vrije markt al dan niet als utopie beschouwd kan worden. Geef duidelijk aan van welke definities van utopie en vrije markt jij uitgaat.

V. Denk- en debatoefeningen: twee gedachte-experimenten

De centrale vraag die in dit boek wordt onderzocht, ‘hoe verhoudt het goede leven zich tot de vrije markt’, kan gesteld worden op minstens twee niveaus: het niveau van de inrichting van de samenleving en het niveau van persoonlijk gedrag binnen die samenleving. Om het denken alvast op gang te brengen, geven we hier, als eerste ‘denk- en debatoefening’, voor beide niveaus een gedachte-experiment, zoals filosofen met enige regelmaat plegen te doen.

A. De Dictatordag

Je krijgt een bericht in de bus dat je uit de hele wereldbevolking bent geloot om vandaag over precies een jaar voor één dag dictator over de hele wereld te zijn. Alle landen waren het erover eens dat al het eindeloze overleg tussen allemaal verschillende partijen, ieder met eigen belangen, tot niets meer leidt. We zitten wereldwijd in een impasse. Daarom heeft men besloten om willekeurig één wereldbewoner aan te wijzen, die na een voorbereidingsperiode van een jaar op die ene dag een aantal belangrijke beslissingen mag nemen. Daarna zal die persoon zelf niet meer aan het openbare leven deelnemen maar de rest van zijn leven met enkele dierbaren op een onbewoond maar verder zeer aangenaam eiland in de Pacific doorbrengen, in behoorlijke luxe (palmbomen, zon, surfen, noem maar op!), maar verder geen mogelijkheden meer hebben om zelf macht of rijkdom te verwerven. De belangrijkste beslissing die die persoon moet nemen is: gaan we als wereldbevolking verder met het systeem van de vrije markt? Of moet er een heel ander systeem komen? Het centrale criterium dat deze persoon voor haar beslissing moet hanteren is: brengt de vrije markt het goede leven dichterbij of frustreert het dit juist?

OPDRACHT

Jij bent die persoon! Wat ga je over een jaar, op die ene gedenkwaardige dag, beslissen?

Wordt het een markant ‘afschaffen!’ of juist een ‘volle kracht vooruit!’ ten aanzien van de vrije markt? Of wordt het een ‘ja, mits ...’ (maar onder welke restricties dan?), of ‘nee, tenzij ...’ (maar onder welke voorwaarden dan)? Als filosoof gaat het erom dat je goede argumenten geeft, dus in zekere zin gaat het niet om het antwoord, maar om een goed onderbouwd antwoord. (Hopelijk helpt dit boek.)

Het gedachte-experiment A stelt de vraag naar de goede ordening van de economie. In de filosofie is deze vraag op de agenda gezet

door aan de ene kant de achttiende-eeuwse Schotse moraalfilosoof Adam Smith (pro-vrije markt) en aan de andere kant de negentiende-eeuwse Duitse filosoof Karl Marx (die de vrije markt wilde afschaffen). Op beide filosofen wordt verderop in het boek teruggekomen.

Experiment A is geheel denkbeeldig (nu ja, zeg nooit ‘nooit’). Dat is bij het volgende experiment anders; het zou kunnen gebeuren (al is de kans nog altijd heel klein). In gedachte-experiment B plaatsen we onszelf binnen de context van de huidige vrije markt. Hoe kan het goede leven hierbinnen gestalte krijgen?

B. Het Goede Leven Fonds

Je hebt meegedaan aan een bijzondere loterij en je hebt gewonnen. In een brief wordt uitgelegd wat de prijs precies is. Over een jaar krijg je een bedrag van € 5 miljoen in vruchtgebruik (je wordt geen eigenaar). Je hebt een jaar de tijd om plannen te maken voor een fonds waarin je dit geld gaat onderbrengen. Dit fonds gaat Het Goede Leven Fonds heten. Je gaat richtlijnen opstellen voor de aanwending van het fonds. Met het fonds kun je investeringen doen in bedrijven, je kunt zelf een bedrijf oprichten, je kunt het geld ook aan goede doelen geven. In ieder geval zal een bepaald concept van ‘het goede leven’ de basisoriëntatie van het fonds moeten zijn.

OPDRACHT

Welke richtlijnen ga je opstellen? Bekijk om een scherp beeld te krijgen van de kenmerken van een vrije markt eerst de vier filmpjes op de website <https://www.moralmarkets.org/nl/2019/de-vrije-markt-en-het-goede-leven-in-meervoud/> over de begrippen ‘economic systems’, ‘supply and demand’, ‘money and finance’ en ‘markets’. Geef in je antwoord tevens aan wat de kern is van jouw mensvisie (gebruik daarbij het gedachtegoed van filosofen die jou aanspreken) en de kern van jouw visie op moreel handelen (maak daarbij gebruik van ethische theorieën). Gebruik niet meer dan 500 woorden.

HOOFDSTUK 2

Plato en Aristoteles over het goede leven

14

I. Inleidende tekst

In dit hoofdstuk staat de bloeiperiode van het oude Griekenland centraal: een aantal belangrijke aspecten van de Griekse samenleving wordt uitgelegd tegen de achtergrond van het goede leven. Plato schetste een rechtvaardige stadstaat waarin het gemeenschapsbelang van de polis op de voorgrond komt te staan en aretè een belangrijke rol speelt. Voor Aristoteles staat het menselijk geluk voorop. Daar moet elke politieke gemeenschap op gericht zijn. Dat zijn thema's die nog steeds actueel zijn: hoe moet ons politieke systeem ingericht zijn? Wat hebben geluk en welvaart met dit systeem te maken? Misschien merk je zelf dingen in onze maatschappij die jij graag anders zou zien en vraag je je af wat je als burger kunt doen.

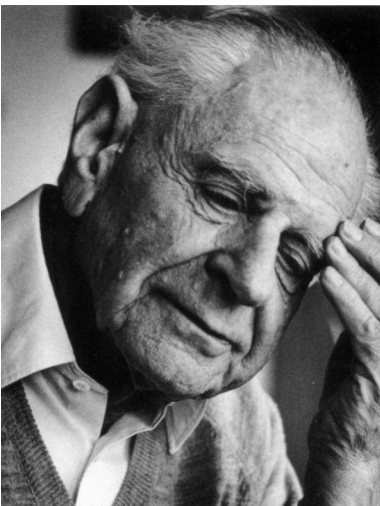
II. Vragen bij de eindtermen

BIJ EINDTERM 6 (HOOFDSTUK 2.3; BLZ. 58 T/M 64)

1. Wat is de belangrijkste kritiek van Plato op de Atheense democratie? Bekijk ter oriëntatie het filmpje over Plato en de samenleving in het oude Griekenland bij hoofdstuk 2 op <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfstz>.
2. Wat is volgens Plato het doel van de staat?
3. a. Vul het volgende schema in door de drie onderdelen te noemen van de ziel (kolom 1), de deugd die daarmee correspondeert (kolom 2) alsmede de daarmee corresponderende groepen die Plato in de samenleving onderscheidt (kolom 3).

ZIEL	DEUGD	STAAT
RECHTVAARDIGHEID		

- b. Leg aan de hand van het schema uit wat het verband is tussen de orde in de samenleving en de orde in de ziel. Besteed daarbij ook aandacht aan de overkoepelende deugd 'rechtvaardigheid'.
4. Op Wikipedia lezen we het volgende: Dystopie is een (denkbeeldige) samenleving met louter akelige kenmerken waarin men beslist niet zou willen leven. Een dystopie is daarmee het tegenovergestelde van een utopie die juist een bijzonder aangename samenleving voorstelt. Leg uit hoe Plato's ideale staat zowel een dystopie als een utopie kan zijn en betrek in je antwoord eveneens de kritiek van de filosoof Karl Popper op Plato's ideale samenleving.

Karl Popper

BIJ EINDTERM 7 (HOOFDSTUK 2.4; BLZ. 64 T/M 68)

1. Vul het volgende schema in en licht het toe. Gebruik voor het antwoord op deze en de volgende vraag het filmpje bij hoofdstuk 2 'Plato's five forms of government' op <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfstz>

STAATSVORM	MOGELIJKE ONTAARDING	REDEN VAN ONTAARDING

2. Welke aanpak of houding is nodig om deze onttaarding tegen te gaan?
3. Wat houdt menselijk geluk voor Aristoteles in? Betrek in je antwoord de termen logos, aretè en energieia en leg de rol van deze begrippen in de totstandkoming van eudaimonia uit.

BIJ EINDTERM 8 (HOOFDSTUK 2.5; BLZ. 68 T/M 71)

1. Geef Aristoteles' definitie van deugd weer en licht deze toe in eigen woorden. Bedenk ook een voorbeeld van elk onderdeel. Bekijk bij de vijf vragen bij de eindtermen 8 en 9 de twee filmpjes op <https://www.moralmarkets.org/nl/werkboek-hfstz>: Aristotle and virtue theory en Aristotle on friendship.
2. Leg uit wat dianoëtische en ethische deugden zijn en geef een voorbeeld van elke deugd in een bepaalde situatie.

3. Waarom valt het streven naar geluk (eudaimonia) voor Aristoteles samen met het goede voor zichzelf en de gemeenschap?
4. Voor Aristoteles is rechtvaardigheid de volkomen deugd; waarom is deze niet weggelegd voor de massa, maar enkel voor de individuele mens?
5. Wat houdt de ‘vriendschap van de mens met zichzelf’ in? Was dat een haalbaar ideaal in de tijd van Aristoteles? Is dat nu een haalbaar ideaal?

BIJ EINDTERM 9 (HOOFDSTUK 2.6; BLZ. 71 T/M 74)

1. Welke rol speelt de volkomen deugd van rechtvaardigheid bij het bereiken van geluk en dus zelfverwerkelijking van de mens in de polis?
2.
 - a. Waarom is in de optiek van Aristoteles de mens vrij om de wet te volgen?
 - b. Leg uit dat dit een vrij elitaire opvatting is.
 - c. Is de mens vandaag de dag vrij om de wet te volgen? Leg dit uit aan de hand van de theorie van Aristoteles.
3. Bestudeer een van de genoemde artikelen op de website bij hoofdstuk 2: ‘Just Consumption: An Aristotelian Approach to Consuming in an Age of Superabundance’ of ‘Just giving and Just Taking: An Aristotelian Approach to Modern Problems of Inequality, Insatiety and Consumerism’ en vat kort samen wat je daaruit kunt opmaken over de ideeën van Aristoteles over economie.

BIJ EINDTERM 10 (HOOFDSTUK 2.7; BLZ. 74 T/M 76)

1. Geef een opsomming van de vijf dimensies van het goede leven die in je boek centraal staan en leg uit wat ze inhouden.
2. Wat houden deze vijf dimensies in voor Plato’s opvatting met betrekking tot de ideale samenleving? Leg uit.
3. Wat houden deze vijf dimensies in voor Aristoteles’ opvatting met betrekking tot de ideale samenleving? Leg uit.

III. Verdiepingsopdracht

Op de website van de Scientology Church (www.scientology.nl) lezen we het volgende:

Het zal je misschien verbazen dat tweederde van de overheden op deze wereld vergeven is van ernstige corruptie. Bijna een kwart van de leiders die vandaag de dag opstaan zijn ervan overtuigd dat ze zich onethisch moeten gedragen om succes te hebben.

Om het verval tegen te gaan en integriteit en vertrouwen te herstellen, schreef L. Ron Hubbard het boek *De weg naar een gelukkig leven: Een op gezond verstand gebaseerde gids voor een beter leven*. Het is volledig niet-religieus en de 21 leefregels kunnen door iedereen worden gebruikt van elk ras, cultuur of geloofsovertuiging om mensen aan te moedigen tot vriendelijkheid, eerlijkheid, en ze de basisvaardigheden aan te reiken om te leven.

De weg naar een gelukkig leven, nu vertaald in 112 talen, heeft rust gebracht in gemeenschappen die door geweld uiteen werden getrokken, heeft vrede gebracht naar gebieden die door burgertwisten waren verwoest en heeft zelfrespect gebracht naar miljoenen mensen – naar scholen, gevangenissen, kerken, jeugdcentra en gemeenschapscentra.

Door hun levenswijze te volgen zouden mensen meer zelfrespect krijgen, normen en waarden niet meer verloren gaan, de samenleving weer moreel opgebouwd worden en mensen gelukkig worden.

VRAGEN

1. Met welke opvattingen van Scientology over de maatschappij en een gelukkig leven zouden Plato en Aristoteles het eens kunnen zijn? Licht je antwoord toe.

2. Ga zelf naar de website van Scientology Nederland en zoek uit hoe de vijf dimensies van het goede leven in hun gemeenschap uitgewerkt en toegepast worden.
3. Lever kritiek op het denken over het goede leven volgens Scientology. Ga daarbij in op hun vooronderstellingen over de mens, kennis en wetenschap en de zin van het leven.

☞ Primaire tekst (1) van Aristoteles uit de *Ethica Nicomachea*

We gaan met de klas samenwerken in een google drive bestand en maken groepjes van drie of vier leerlingen die elk de volgende informatie presenteren in dit bestand:

- Een korte biografie van Aristoteles
- Uitleg van utilitarisme en plichtethiek
- Uitleg van deugdethiek
- Inhoud en betekenis van goed en kwaad in Aristoteles' tekst
- Inhoud en betekenis van voortreffelijkheid, emoties en vermogens in Aristoteles' tekst

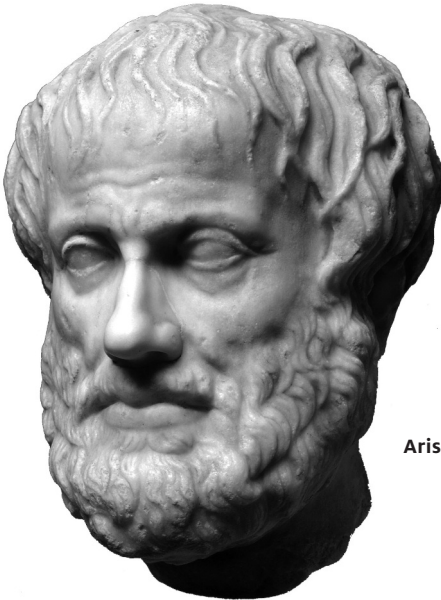
BIJ EINDTERM 11 ARISTOTELES' ETHICA NICOMACHEA
 (BLZ. 357 T/M 365)

1. Wat houdt aretè in met betrekking tot het karakter van iemand?
2. Wat zijn voor Aristoteles emoties en vermogens? In welk opzicht verschillen emoties en vermogens van een karakterhouding?
3. Wat is voortreffelijkheid volgens Aristoteles en hoe wordt deze bereikt?
4. Wat houden 'goed zijn' en 'slecht zijn' in bij Aristoteles en waarin ligt precies het verschil?
5. Lever kritiek op de deugdethische benadering van het goede leven bij Aristoteles vanuit zowel het utilitarisme als vanuit de plichtethiek.

IV. Essayopdracht

6. Bedenk / beschrijf een moreel dilemma en beargumenteer vervolgens hoe je dit dilemma vanuit elk van de drie genoemde vormen van ethiek zou kunnen benaderen / oplossen.

Beschrijf in een essay van maximaal 800 woorden hoe voor jou de grondlijnen van een ideale maatschappij eruitzien. Maak in je uitwerking duidelijk hoe je je verhoudt tot de opvattingen van Plato en Aristoteles over de ideale samenleving en de kritiek die daarop is geleverd. Besteed bij het ontwerp van je maatschappij ook aandacht aan de vijf dimensies van het goede leven en ga hedendaagse problematieken rond migratie, terrorisme, klimaat en gender niet uit de weg.

Aristoteles